

7. Merre tovább Unió? – Válság, integráció, fragmentáció

Szekcióvezető: Koller Boglárka

(NKE Nemzetközi és Európai Tanulmányok Kar Európa-tanulmányok Tanszék)

koller.boglarka@uni-nke.hu

7.1. Válság és lehetséges jövőképek változó politikai erőterben

[P 11:30-13:00, II. tanterem]

1. Fóris György (Bruxinfo, ELTE ÁJK mb. előadó, gyorgy.foris@gmail.com): Válságoktól megújulásig: miért nem magától értetődő és mi lehet a kiút?

EU „axióma” szerint az európai integrációt a válságok sora hajtja előre. Most ez nem, vagy csak nehezen működik, mert nem egyetlen válságörbét kell kezelni, hanem egymással párhuzamosan válságok sorát. Amelyek jelentős részénél a kiváltó ok is nem az EU-ból ered, hanem az maga is szenvedő alanya egy tágabb válságkörnyezetnek. Valójában: válságok hierarchiája hat. Az európai pénzügyi válság, miközben alakulását rendszerhibák súlyosbították, beépült a globalizáció válságának szövetébe. A globalizációs válság sokak olvasatában a gazdasági liberalizmus válsága is, amely utóbbi elvezet a liberalizmus válságához. Eközben a nemzetek feletti szereplők (és folyamatok) növekvő súlya az identitásfétés erősödésével jár, ami fokozza a nemzeti szintű politikai legitimitás és a nemzetek feletti folyamat-formálás közti feszültséget. Az EU migrációs politikai döntésképtelensége összenő a globális népvándorlási válság nyomásával. A Brexit-válság látszólag az EU-tagadása, de közben determináns egy belső történelmi társadalmi-politikai megosztottságot felerősítő globalizációs veszteségérzet, és intézményi (elit-ellenes) bizalmi válság. Mindezek következménye: a második világháború utáni rend megrendülése, (még tágabb olvasatban: a „vesztfáliai rend” megroppanása). Mellette párhuzamosan létezik és mindegyikre hat egy átfogó körülmény: az információs technológia társadalmi/érintkezési viszonyokat átformáló permanens forradalma.

A fentiek közös jellemzője: többnyire az EU nélkül is léteznének, de az EU léte, a maga helyi tökéletlenségeivel sokszor súlyosbítja a helyzetet. Az utóbbit tovább nehezíti egy növekvő (EU) belső politikai megosztottság, amelyben erősödő táborot tesz ki a közösségi kompetenciák visszaszorítását és a „nemzetek Európáját” sürgető törekvés, (már régebről „Visegrád-Brüsszel” szembenállásként, újabban kiegészül az új olasz kormány politikájával), és vele szemben a gazdagabb nyugati (részben északi) „rég” EU-tagok évtizedes érdekeltsége a status quo fenntartásában. A frontvonalak gyökereit tekintve: kinél alakult ki gazdasági, politikai, társadalmi és szervezeti kötődés a meglévő integrációs formákhoz és intézményekhez (jellemzően az alapítókhoz közeli, gazdagabb „régiek”), és kik tekintik ezeket a formákat számukra korlátozó körülménynek (jellemzően az „újabbak”, közülük is a „visegrádiak”, továbbá egyes leszakadó déliek). Lehetséges kimenetel: nem tervező asztal mellett megkomponálva, hanem napi politikai egymásnak feszülések eredőjeként részleges integrációs-politikai és ezt követő szervezeti elszakadás, a status quo folytatásában/erősítésében és az annak lazításában érdekelt táborok között, (többbességes EU, bizonyos állandó külső keretek megőrzése mellett).

2. Soós Eszter Petronella (Milton Friedman Egyetem, sooeszter@sooeszter.com):

Emmanuel Macron Európa-politikájának társadalmi és pártpolitikai háttere

Franciaországban a kilencvenes évek óta látszik egy új társadalmi konfliktus (Meunier, 2004). Ez egy új törésvonal, mely a globalizáció és az európai kérdések körül szerveződik, s átszeli a jobb-bal tengelyt, így a korábbi néppártok (RPR-UMP, illetve a PS) szavazóbázisát is. A megjelenése a legmarkánsabban 1992-ben, a masstrichti szerződésről szóló népszavazáson, illetve 2005-ben, az Európai Unió alkotmányos szerződéséhez kötődő népszavazáson mutatkozott meg. A tervezet vereséget szenvedett annak ellenére, hogy a Jacques Chirac köztársasági elnök által kitűzött népszavazáson az ellenzéki szocialisták (PS) is az „igen” mellett korteskedtek (ekkor a szocialisták egy belső pártszavazáson – nagy vita után – úgy döntöttek, hogy támogatni fogják a szerződést, a vitához lásd: Wagner 2008). A társadalmi folyamatok arra mutattak, hogy kialakulóban van egy, a globális gazdasággal és az európaizációval kapcsolatban optimista álláspontot elfoglaló réteg, és egy ún. perifériás Franciaország (Guilluy, 2015). Utóbbi – a közszolgáltatásoktól és a jövedelemtermelési lehetőségek egy jelentős részétől elzárva – a globalizációt és az integrációt nem a béke és a fejlődés zálogának, hanem veszélynek, kockázatnak, életszínvonalra rontójának éli meg. A hagyományos néppártok választási kampányaik során egy ideig képesek voltak egyszerre megszólítani a globalizáció kapcsán eltérő nézeteket valló szavazóikat. A 2017-es elnökválasztás azonban – részben társadalmi okokból, részben a kampány eseményei következményeként –

dominánsá tette a globális/lokális törésvonalat a francia politikában (Fourquet, 2018), legerősebb pártokká emelve a köztársasági elnökké választott Emmanuel Macron *En marche*-mozgalmát és a Marine Le Pen-féle Nemzeti Frontot (ma Nemzeti Tömörülést). Az elsősorban kulturális és szuverenitási kérdéseket tárgyaló tendencia tágabban is kimutatható az európai politikában (Hooghe & Marks, 2017), a Brexit mögött, (Goodhart, 2017), sőt, a transzatlanti politikában is, hiszen az amerikai politika friss fejleményei sem egyszerűen osztálykonfliktust takarnak (Norris & Inglehart, 2016).

Emmanuel Macron francia köztársasági elnök politikája mind francia, mind európai szinten arra irányul, hogy a globális/lokális törésvonalat dominánsá tegye, természetesen a korábban domináns, és elsősorban gazdasági természetű bal-jobb törésvonal kárára. Franciaországban e célból egy centrális erőteret működtet, illetve igyekszik fenntartani (Soós, 2018). 2018 őszén *de facto* elkezdődött európai parlamenti kampánya is konfliktusos, a törésvonalat európai szinten mélyítő, a nacionalizmus és a populizmus – a törésvonal lokális oldala – ellen érvelő kampánynak indult (az ilyen támadások természetesen a törésvonal mindkét oldalának az erősítését eredményezhetik). A francia elnök deklarált célja az volt, hogy kialakítson egy olyan centrális európai tömörülést a törésvonal „globális”, „európai” oldalán, amely – ugyanarra a törésvonalra támaszkodva, mint a francia belpolitikában – politikusokat és szavazókat szipkázna el az Európai Szocialisták Pártja (PES) jobbszárnyától, valamint az Európai Néppárt (EPP) balszárnyától, mindezt a Liberálisok és Demokraták Szövetsége Európáért (ALDE) szövetségére támaszkodva, vagy akár az ALDE-t egyenesen beolvastva. Ám a perifériás Franciaország (a sárga mellényesek) 2018 novemberi lázadása arra kényszerítette Emmanuel Macront, hogy átmenetileg függessze fel ezt a kampányt és projektet, és a belső politikai stabilitás megőrzésén munkálkodjon a törésvonal mélyítése helyett. A jelen előadás célja, hogy az elméleti alapok lefektetése után bemutassa az új francia pártrendszer logikáját, Emmanuel Macron stabilizációs kísérleteit, valamint azokat az érdekviszonyokat, amelyek francia és európai szinten politikai ellenfeleihez, a „lokális” oldalon álló pártokhoz és politikusokhoz kötik. Az előadás végén arra térünk ki, hogy 1. mekkora esélye látszik annak, hogy a globális/lokális törésvonal marad a domináns törésvonal Franciaországban a 2022-es választáson, illetve feltesszük a kérdést, hogy 2. a 2019.május 26-i európai parlamenti választás eredménye alapján miként értékelhető Emmanuel Macron eddigi politikájának hatékonysága a saját hatalmi céljaihoz viszonyítva.

3. Szijártó Norbert (MTA KRTK Világgazdasági Intézet, NKE NETK Közgazdaságtani és Nemzetközi Gazdaságtani Intézet, norbetszijarto@gmail.com): Az európai gazdasági kormányzás múltja, jelene és jövője. Folytonosság és változás

Jelen tanulmány célja a széleskörűen vett európai gazdasági kormányzás átalakulásának elemzése. Az európai gazdasági kormányzás egy olyan keretrendszert jelent, amelyben az uniós döntéshozók intézményeket és folyamatokat hoznak létre, hogy a gazdaságpolitikák koordinálása által gazdasági és társadalmi fejlődést érjenek el az Európai Unió és polgárai számára. A globális pénzügyi válság előtti időszakban az európai gazdasági kormányzás egy kifejeletlen intézményi struktúrát jelentett, ahol a makrogazdasági és az egyéb gazdaságpolitikák „soft” kormányzása gyengén koordinált volt és számos hiányossággal küzdött. Mint holisztikus koordinációs mechanizmus (kormányzási architektúra), a lisszaboni stratégia pedig nem volt képes elérni kitűzött céljait, hogy a világ legversenyképesebb és dinamikus, tudásalapú társadalmává tegye az Európai Uniót. A globális pénzügyi válság és a nyomában kialakult „euróválság” egy jóval mélyebb kormányzási struktúrát kényszerített ki az uniós döntéshozókból. A tagállami válságkezelési megoldásokat gyorsan közösségi szintű (intézményesített) válságkezelés vette át; ezt elsőként ad hoc reakciók összegeként értelmezhetjük, majd 2012-től egyre inkább koordinált formában folytatódott hosszú távú jövőképet biztosítva az Európai Unió és az eurózóna számára. Az európai gazdasági kormányzás kibővült és szerepe megnövekedett: a makrogazdasági területek intézményi szabályozása kiterjedt a fiskális politikára, a monetáris politikára, a pénzügyi rendszerre (mikro- és makroprudenciális felügyelet) és egyéb strukturális és versenyképességi területekre, a lisszaboni stratégiát az Európai 2020 stratégia váltotta, és végül, megjelentek az Európai Unió és az euróövezet hosszú távra vonatkozó átfogó reformtervei és politikai stratégiái az Európai Bizottság 10 prioritása alapján. A tanulmány módszertana az intézményi elemzés, amely során egyszerre támaszkodunk a historikus institucionalista és a racionális választáson alapuló institucionalista megközelítésekre, amelyeket kiegészítő módon kezelünk. Előbbi, a hosszú távú folyamatok értelmezési keretét adja, a történeti véletlenség és az útfüggőség párhuzamos felhasználásával, míg utóbbi a döntési szituációk és kollektív cselekvési dilemmák jobb megértését szolgálja. Így a két intézményi megközelítés által értelmezni tudjuk a hosszú távú trendekre épülő intézményi (közösségi koordináció) jövőképet, az intézményi változás folyamatát és az intézményesítés miertjét.

4. Szentes Zoltán (NKE NETK, szenes.zoltan@uni-nke.hu): Európai Védelmi Unió – A hatalmi érdekérvényesítés kérdőjelei

Ma az Európai Unió gyengülő erőközpontként van jelen a multipoláris világban. Az elhúzódó gazdasági válság, a Brexit, a tömeges migráció, a terrorista cselekmények, az egységes jövőkép hiánya miatt meggyengült az európai biztonság, az EU súlya és szerepe csökkent a globális erőközpontokkal vívott versenyben. A problémák elvonták az európai vezetés figyelmét a globális ügyektől, a geopolitikai problémáktól, a „határvidék” konfliktusainak megoldásától. Bár az unió külpolitikai teljesítménye jelentősen nem javult az egységes külügyi szolgálat létrehozása óta, a 2016. évi kül- és biztonságpolitikai stratégiában már globális hatalomként vizionálja magát a szervezet. Megkezdődött az Európai Védelmi Unió koncepciójának feltámasztása, a meggyengült transzatlanti kapcsolatok európai kompenzációja, a multilaterális kapcsolatok erősítése. Az előadás a stratégiai ambíciók „hard power” elemeit értékeli, tárgyalja a globális stratégia végrehajtási tervét, az európai védelmi akcióterv lehetőségét, a válságkezelés helyzetét. Megvizsgálja, hogy mennyire javíthatják az új EU biztonság- és védelempolitikai kezdeményezések, kutatás-fejlesztési és infrastrukturális projektek az európai biztonságot, az EU védelmi képességeit, elvezetnek-e egy közös európai haderő felállításához. Az elemzés az európai védelmi ambíciók nemzeti kül- és biztonságpolitikákra gyakorolt lehetséges hatásainak bemutatásával zárul.

7.2. Az európai projekt csökkenő attraktivitása és a külső kihívások [P 13:30-15:00, II. tanterem]

1. Harangozó Dániel (Külügyi és Külgazdasági Intézet, daniel.harangozo@outlook.com): Elveszett illúziók? A nyugat-balkáni EU-bővítés jövője

Tizenhat évvel az Európai Tanács thesszalóniki ülését követően, mely meghirdette a Nyugat-Balkán európai perspektíváját, a régió országai közül csak Horvátország vált az Európai Unió tagjává, és a tagság a térség többi állama számára továbbra is legfeljebb középtávon reális. Az e téren megmutatkozó kétségtelen fejlődés ellenére a nyugat-balkáni államok érdemben továbbra sem tudták orvosolni azon alapvető problémákat (korrupció, intézményi gyengeség, a jogállamiság problémái) melyek megoldása elengedhetetlen az uniós tagságra való sikeres felkészüléshez. A macedón-görög névvita 2018-2019-es lezárását kivéve azon politikai és államjogi viták (Bosznia államszervezetének reformja, Koszovó nemzetközi elismerésének kérdése) megoldására sem került sor, melyek több állam esetében hátráltatják az integrációt.

Az Európai Unió belső problémái miatt (eurózóna válság, migrációs válság, a további bővítést ellenző euroszeptikus pártok előretörése Nyugat-Európa számos államában) a balkáni bővítés az elmúlt években közösségi szinten is a korábbinál lényegesen kevesebb figyelmet kapott. Ezért az EU egy olyan időszakban nem tudta és tudja érdemben ellátni „demokratizációs horgony” szerepét a régióban, amikor az itt megjelenő rivális hatalmak, hatalmi centrumok (Kína, Oroszország, Törökország, az arab világ) a Nyugatnál jóval kisebb hangsúlyt fektetnek a demokratikus célok és értékek szerepére a térségbeli vezetőkkel való együttműködésben. Az uniós tagság lehetőségének beláthatatlan távolba tolódása a tagság eddig magas társadalmi támogatottságát is megrendítheti. Előadásomban bemutatom a nyugat-balkáni EU-bővítés aktuális kihívásait az Unió és az érintett államok nézőpontjából, kitérve egyebek mellett az Unió által alkalmazott kondicionalitás korlátaira, valamint az úgynevezett „stabilitokráciák” problémájára is.

2. Ördögh Tibor (NKE NETK Európa-tanulmányok Tanszék, ordogh.tibor@uni-nke.hu): Közel s mégis oly távol – Szerbia európai integrációs kihívásai

Az Európai Bizottság 2025-öt jelölte meg Szerbia és Montenegró számára, mint lehetséges belépési dátumot. A sikeres integráció érdekében Szerbiának a koppenhágai és madridi kritériumokat maradéktalanul teljesítenie kell. Az előadás keretében az európaizáció módszertanával azokat a politikai kritérium problémáit tárgyaljuk, melyeket az országnak mindenképpen meg kell oldania, hogy a nyugati irányt tartani tudja. A választások átláthatósága és a választási kampány szabályozása módosításra szorul. A parlament nem gyakorol hatékony felügyeletet a végrehajtó hatalom felett. Meg kell erősíteni a jogalkotás átláthatóságát és javítani kell a pártok közötti párbeszédet. A sürgősségi eljárások alkalmazását csökkenteni kell. A független szabályozó testületek szerepét erősíteni szükséges. Szerbia igazságszolgáltatási rendszerében a bírák és ügyészek szakmai teljesítmény-értékelésén javítottak. Az igazságszolgáltatásra gyakorolt politikai befolyás lehetősége továbbra is fennáll. A korrupció elleni küzdelemben előrelépés történt a gazdasági bűncselekményekre vonatkozó büntető törvénykönyv módosításainak elfogadásával, különösen a szervezett bűnözés és terrorizmus területén, valamint a

bűncselekményből származó bevételek felkutatásában. Ugyanakkor komoly késelem tapasztalható az új Korrupcióellenes Ügynökségről szóló törvény elfogadásával kapcsolatban. A korrupció sok területen továbbra is elterjedt. Az alapvető jogok tiszteletben tartásának jogi és intézményi kerete létezik, biztosítani kell az országon belüli következetes végrehajtást, többek között a kisebbségek védelmét is. Előrelépés nem történt a véleménynyilvánítás szabadságával kapcsolatban. Egy nemek közötti egyenlőségről szóló törvényt kellene elfogadni. Szerbia konstruktívan elkötelezte magát a kétoldalú kapcsolatok iránt. Koszovóval fenntartott kapcsolatok normalizálásával kapcsolatban Szerbia továbbra is részt vett a párbeszédben. Azonban további jelentős erőfeszítéseket kell tennie a meglévő megállapodások betartására. Egy jogilag kötelező érvényű megállapodást kell kötnie Szerbiának és Koszovónak, melyben viszonyukat végérvényesen rendezik. Mindezek elemzése elkerülhetetlen az egyre növekvő társadalmi tiltakozások és az előrehozott választás fényében.

3. Molnár Anna (NKE NETK Nemzetközi Biztonsági Tanulmányok Tanszék, molnar.anna.e@gmail.com): EUNAVFOR MED Sophia művelet – a normatív és európaizált megközelítéstől a szuverenista és realista megközelítésig

Előadásom célja, hogy bemutassam és elemezzem a közép-mediterrán térségben az European Union Naval Force Mediterranean (EUNAVFOR MED) Sophia művelet eddigi eredményeit, a kihívásokat, valamint a vele szemben megfogalmazott kritikákat, illetve a misszió vezető nemzetének – Olaszországnak – a szerepét a válság megoldásában. Tanulmányom korábbi kutatásaimra, primer és szekunder források feldolgozására, illetve az uniós döntés-előkészítőkkal és a műveletben részt vevőkkel készített interjúk feldolgozása alapján készült. 2017-től az olasz kormány és az EU közös erőfeszítéseinek köszönhetően a Líbia felől érkező illegális migrációs és menekültválság enyhült. A végrehajtott intézkedéseket érő külső és belső bírálatok ellenére 2017-ben az előző évi adatokhoz képest jóval kevesebben érkeztek Líbia felől az olasz partokra. 2017 nyarán, az Olaszországot érintő migrációs nyomás növekedésével egyidejűleg egyre többször fogalmazódott meg kritika a művelet működésével kapcsolatban. A migrációs válság kezelésével szemben megfogalmazott társadalmi elégedetlenség a 2018-as olasz parlamenti választások eredményeire is jelentős befolyást gyakorolt. A válság következtében az ún. rendszerellenes pártok, az Ötszillagos Mozgalom és a Liga alakíthatott kormányt. A korábbi kormányok normatív és európaizált megközelítésre épülő politikájával ellentétben a szuverenista és realista megközelítést képviselő új kormány lezárta a mentésben résztvevő hajók előtt az olasz kikötőket és az uniós művelet folytatásával kapcsolatban is eltérő politikát képviselt.

4. Kaszap Márton (NKE NETK Európa-tanulmányok Tanszék, kaszap.marton@uni-nke.hu): A brit kilépés időpontjának elhalasztása. Okok és következmények

Az Egyesült Királyság 2017. március 29-én benyújtotta kilépési kérelmét az Európai Unióból. A Lisszaboni Szerződés 50. cikke értelmében ez azt jelentette, hogy két évvel később, 2019. március 19-én fogja a szigetország elhagyni azt a közösséget, amelyhez több mint negyven évig tartozott. Ugyanakkor a kilépésre az említett dátumon mégse került sor. Nagy-Britannia kérvényezte, hogy a kilépést későbbi időpontban hajthassa végre. Ezt az Európai Tanács konszenzussal elfogadta kétszer is: először április 12, majd október 31. lett az új kilépési dátum. De vajon miért kellett erre a hosszabbításra sort keríteni? Miért nem tudott Nagy-Britannia és az EU két év alatt a kilépési tárgyalásokkal végezni? Vajon ennek milyen következményei lehetnek? Az előadás ezekre a kérdésekre keresi a választ. Megpróbálja áttekinteni az eddig lezajlott tárgyalásokat, a halasztás okait, és potenciális következményeit.